

ЯК У КРАПЛІ ВОДИ ...

Степан Грищенко, Віктор Мойсієнко. Мелені. Історико-лінгвістичний нарис. – Житомир, видавництво журналу “Авжеж”, 1998. – 64 с.

В даній книзі йдеться про історію звичайного села на нашій Україні. Автором історичної частини книги є Степан Дмитрович Грищенко, котрий міцно зв'язаний з Меленями: працював учителем української мови, а потім директором місцевої школи. Ця людина завершила роботу над “Історією села Мелені” ще у 70-і рр., коли йшла підготовка до видання нарису про село для “Історії міст і сіл Житомирської області”^{*}.

Але той лаконічний нарис не вмістив результатів великої роботи автора, який працював у архівах Києва, Житомира, записував спогади старожилів. На жаль, в 70-60 рр. внаслідок незалежних від автора причин, весь зібраний і проаналізований матеріал не міг дійти до читача. Це вдалося зробити тільки зараз.

Друга частина даної розвідки носить історико-лінгвістичний характер. Завідувач кафедри української мови Житомирського педагогічного університету доцент Мойсієнко Віктор Михайлович, уродженець даного села і палкий любитель старовини, зібрав великий лінгвістичний матеріал і доповнив та збагатив ним історичний нарис С. Грищенка.

Не будучи спеціалістом у питаннях діалектології, зупинимося на історичній частині даної книги – історії села Мелені.

Степан Грищенко почав розповідь із сивої давнини Мелень, що ведуть свій родовід від древлянського племені. Достеменно невідомо, з яких часів йде початок даного населеного пункту.

^{*} Мелені. – Історія міст і сіл Української РСР. Житомирська обл. – К., 1973. – С. 337.

Можливо, це, як вважає автор, і стосується домонгольської доби, хоча перша письмова згадка про Мелені відноситься до 1576 р.

Щоправда, викликає певний сумнів пояснення виникнення назви села від імені Василя Меленя, який, за переказами переселився сюди з Карпат. Читаючи сотні книг про назви різних населених пунктів, можна зробити висновок, що варіант походження назви села від якоїсь конкретної історичної особи – то найлегша, але навряд чи найвірогідніша гіпотеза. Хоча, можливо, так воно й було.

Викликає сумнів і те, що, як стверджує автор, жителі села Мелені, нехай і деяка частина, покійно підкорялися польській владі, не чинили опору окатоличенню. Як правило, таких результатів польська влада досягла шляхом тривалої боротьби, хоча не завжди вона повністю відображалася в історичних документах.

Дискусійною є гіпотеза, що всі жителі Мелень бачили в гайдамаках лише “розбійників”. Адже гайдамацький рух ширився на території сучасної Житомирщини і, принаймні, частина населення в тому числі, треба думати, і Мелень бачила в гайдамаках своїх захисників.

Набагато повнішою є історія села XIX ст. Зокрема, дані про кризу кріпацтва в середині століття і наслідки його скасування у 1861 р.

З великою любов’ю до односельчан змальовано катаклізми століття двадцятого. Це і участь селян у російсько-японській війні 1904-1905 рр, і позитивні наслідки столипінської аграрної реформи, які зробили Мелені великим селом з економікою, що динамічно розвивалася.

Багато жителів села загинули в Першу світову війну, в часи трагічних подій 1918-1920 рр. Правда, автор інколи вагається чітко назвати ті політичні сили, які боролися за державність України.

Добре і зважено йдеться в роботі про період НЕПу, коли відбудовувалося і збагачувалося українське село вже в умовах радянської влади.

Реальними є розділи про насильницьку колективізацію, про винищення кращих сільських трударів, яких політична влада

назвала куркулями. Автор логічно підводить читача до трагічного висновку, з яким можна повністю погодитися, що колективізація “обезглавила село, від землі відрубали руки”.

Страшним набатом б'ють рядки про голод 33-го. Добре сприймаються і узагальнення. Адже так було не лише в історії села Мелень, а у всій нашій Україні.

Степан Грищенко детально описує масові репресії 30-х рр., коли були заарештовані голови колгоспів, бригадири, вчителі. Всього майже 40 чоловік. Цілком вірна теза автора, що за репресії хтось має нести відповідальність (принаймні, моральну).

Реально подається страшна картина Великої Вітчизняної війни: героїзм місцевих жителів, стратегічні прорахунки радянського командування, репресії німецької влади, масове вивезення молоді до Німеччини, багатоплановість партизанського руху.

Дещо ідеалізовано, на наш погляд висвітлені сторінки життя села в 60-70-х рр. Хоча реальною є тривога автора за демографічну ситуацію в сьгоднішньому селі, про загострення проблеми питань виховання сільських жителів, насамперед молоді.

В другій частині книги відомий діалектолог Віктор Мойсієнко з великою любов'ю до односельчан висвітлює особливості говірки жителів села Мелені, висловлює гіпотезу про походження назви села. Цікавим є також словник говірки села, прислів'я та приказки, прокльони, фразеологізми, записані тут. А також меленівські прізвиська, назви меленівських урочищ. Але ця частина вимагає докладного філологічного аналізу.

Підсумовуючи, хочеться сказати словами автора вступу до книги, нашого земляка, відомого народознавця Василя Скуратівського, що “така книга (краща чи гірша) повинна бути написана про кожне українське село”. І це справді так. Можна щиро подякувати авторам за їхню самовіддану працю, сповнену любові до рідної землі, поваги до її чудових трудолюбивих земляків.

Петро НАТИКАЧ.